

Krzysztof Szydłowiecki kancellár naplója 1523-ból

A magyar történetírás a XVIII. század elején kezdi el a múltbéli történések írott források alapján történő feldolgozását. Bél Mátyás és követői sorra publikálták a középkori krónikákat, életrajzokat és egyéb forrásokat. A XIX. századi történészek szintén publikálták az újabb forrásokat, országgyűlési emléket és oklevél gyűjteményeket. Az 1848-49-es szabadságharc egyik sajátos következménye lett, hogy számos kiváló tudósunk a császári hatóságok megtorlása elől külföldi emigrációba kényszerült. Éveken, évtizedeken át tartó kint tartózkodásuk alatt, sorra tanulmányozták a külföldi levéltárak magyar vonatkozású anyagait. Az általuk feltárt anyagokat rendezett formában megküldték a Magyar Tudományos Akadémia részére. Ezeket az anyagokat látva az MTA tudatos feltáró munkába fogott, és egyes külföldi országokba szakembereket küldött, magyar anyagok kutatására. A most ismertetésre kerülő kézirat ennek a programnak a részeként került először Magyarországra.

Az európai politika sajátos alakulásának következménye, hogy Lengyelország 1795-ös harmadik felosztása révén, Varsó és az ország jelentős része a cári Oroszországhoz került. A varsói királyi levéltárban őrzött iratokat Szentpétervárra, majd az anyag egy részét Moszkvába szállították. Így az a sajátos helyzet állt elő, hogy a lengyel történelem alapvető fontosságú forrásait Moszkvában lehetett tanulmányozni. Így került a most ismertetendő forrás is Moszkvába, és másolás révén Budapestre.

Lukinich Imre (aki a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának külföldről gyűjtött másolatanyagának volt ismerője és feldolgozója) megjegyzéséből tudjuk, hogy az Akadémia megbízásából Supala Ferenc 1873. szeptember 30 – 1874 áprilisa között dolgozott Szentpétervárott és Moszkvában, hogy az ott található lengyel és orosz források magyar anyagait átnézze. Ennek során került sor a különböző középkori és későbbi időszakokra vonatkozó, magyar érdekeltségű források föltárására, részben vagy teljes egészében történő lemásolására.¹ Supala említett útjáról készült

¹ LUKINICH Imre (1935), *A magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának másolat és kézirat gyűjteménye*. Budapest. 44-45.

beszámolójában részletesen ismerteti az általa talált anyagok összetételét és azok sorsát. Így egyebek között elmondja, hogy Lengyelország harmadik fősztása után a lengyel diplomáciai iratok jelentős részét Oroszországba, Szentpétervárra vitték. A politikai szempontból nem túl jelentős anyag egy részét már 1797-ben visszavitték Varsóba, de nagyon sok ennek ellenére Oroszországban maradt. Az 1797-es átnézéskor a diplomáciai vonatkozású anyagok előbb a szentpétervári külügyminisztériumi levéltárba, majd az ún. „haszon nélküliek” 1828-ban Moszkvába kerültek. Nyilvánvaló, hogy elsősorban a régi, tehát időben már túlhaladott anyagokat Moszkvába vitték, így a Szydlowiecki anyagot tartalmazó kötetet is. Supala itt nézte át és megjegyzése szerint csak részleteiben engedték neki a naplót lemásolni. Nem sokkal később (1874. március 12 és 24-e között) azonban Géresi Kálmán már teljes egészében lemásolhatta a Szydlowiecki naplót.² Így került a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága tulajdonába a 230 oldalas másolat, amely az ezt követő időszakról kezdve a tudósok rendelkezésére állt és használták ezt nemcsak a magyar, hanem az osztrák, valamint lengyel tudósok is.

A Moszkvában őrzött anyagot csak 1918-ban szállították vissza Varsóba és azóta a lengyel Állami Levéltárban (AGAD) őrzik. A lengyel levéltártól kapott információ szerint a Libri Legationum 22. kötetében található a Szydlowiecki-féle napló, LL. 22 f. 57–118v + 121–146 (régí számozás f 65–125v + 128–155) jelzet alatt.

A két kézirat, az eredeti varsói és a budapesti akadémiai egybevetése révén megállapítható, hogy a másolásakor előforduló, elkerülhetetlen olvasati és egy-két betűelírástól eltekintve, a Géresi-féle másolat valóban korrekt, használható másolata az eredeti példánynak.

Az itt őrzött kéziratot egészen napjainkig forgatták és idézték a korszakkal foglalkozó kutatók. Azonban mindenki csak az őt érdeklő témához szükséges adalékot emelte ki. Egyértelmű, hogy a magyar történelem olyan sokoldalú, alapos és megbízható, narratív forrásával van dolgunk, amely indokolttá teszi, hogy a szakmai és érdeklődő nagyközönség elé tárjuk teljes terjedelmében. Teljesen érthetetlen, hogy az 1870-es évek óta ismert kézirat és a Magyarországon hozzáférhető teljes szöveg birtokában a gyakori idézgetés közepette senki nem szánta rá magát akár a latin szöveg közlésére, akár egy teljes magyar fordítás elkészítésére.

Sajnálatos ez magyar vonatkozásban annál is inkább, mert a Mohács előtti Magyarországról ilyen részletes, alapos beszámolót egy alapvetően hazai-nemzetközi vonatkozású eseményről nem ismerünk. Még inkább érdekessé teszi a forrást az a nemzetközi vonatkozású információs része, ami-

² Az itt idézett valamennyi adat az MTA Könyvtár, Kézirattár M.S. 4945 jelzetű anyagában található.

ról viszont eddig szinte egyetlen szó sem esett. Ez az 1523. október közepétől december közepéig terjedő beszámoló fontos adalékokat szolgáltat a XVI. század első harmadának kelet-európai viszonyaira és az itteni államok szoros egymásrautaltságára. Mindezek alapján nyugodtan leszögezhetjük: e forrás kiadása hasznos hozzájárulás az osztrák, cseh, szlovák, lengyel, román, horvát, szlovén, német, orosz és török történészek munkájához is. Fontos megjegyezni azt is, hogy a külpolitikai és belpolitikai téren egyaránt rohamosan hanyatló magyar királyság részéről ez a Mohács előtti időszak utolsó, látványos külpolitikai cselekvése, egy végső kelet-európai csúcstalálkozó.

A kézirat kiadására e sorok írójának közreműködése révén 2004-ben került sor, amikor a latinszöveg, a magyar fordítás a szükséges tanulmánnyal és jegyzetekkel elkészült.³

A kézirat tulajdonképpen a napló és a követi jelentés keveréke, amely az 1523-ban három helyszínen tartott találkozóról tudósít. II. Lajos, Ferdinánd főherceg, Szydłowiecki, mint a lengyel király követe, V. Károly követe és velencei diplomaták részvételével folytak a tanácskozások. A három helyszín:

Sopron: október 12–15.

Bécsújhely: október 16–24.

Pozsony: októbert 25. – december 16.

Ez utóbbi helyszínen Ferdinánd főherceg csak a követe révén vett részt. Szó esett ezeken az európai helyzetről és fő témaként a török ellen tervezett hadjáratról.

Az 1523-as napló hivatalos szerzője és egyik főszereplője az a Krzysztof Szydłowiecki, Lengyelország kancellárja (1467–1532), aki a XVI. századi lengyelországi, de nyugodtan mondhatjuk, hogy egyben a közép-kelet-európai politikai élet egyik legfigyelemreméltóbb személyisége. Igazi reneszánsz politikus, aki ha Itáliában vagy Franciaországban élt volna, ma bizonyára regények, krónikák, életrajzok tucatjai örökítenék meg emlékét. Ám a korabeli források és krónikák Lengyelország, Magyarország, de még Ausztria esetében is elég gyakran említik nevét. Ahhoz a feltörekvő, karrierjét a saját erejének és tevékenységének köszönhető főnemes típusához tartozik, aki alig egy generáció alatt került az ország politikai élvonalába és sajátos – de nem egyedülálló – módon családja személyével el is tűnt a lengyel történelemből.⁴

³ ZOMBORI István (2004), *Krzysztof Szydłowiecki kancellár naplója 1523-ból*. Sajtó alá rendezte: ZOMBORI István, Budapest.

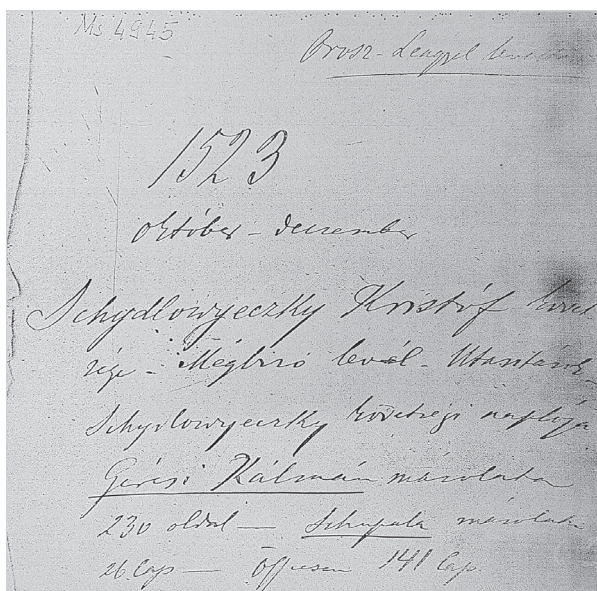
⁴ KIESZKOWSKI Jerzy (1912), *Kanclerz Krzysztof Szydłowiecki. Z dziejów kultury i sztuki Zyguntowskich czasów*. Tom 1-2. Poznań. 755-759.

Le kell szögeznünk Szydlowiecki korának kiválóan képzett, művelt, sokoldalúan tájékozott államférfia volt, aki a politikusi adottságok mellett rendelkezett azokkal a tulajdonságokkal, a melyek egy jó diplomata számára szükségesek. Mindemellett uralkodójához és országához mindig lojális volt.

A napló tanulmányozása világosan megmutatja, hogy az európai hatalmi harc fő iránya – a Habsburg-francia viszály – által megosztott európai hatalmak figyelméért és segítségéért mindent elkövetni akaró kísérletről van szó ezen összejövétel esetében, ahol pápai támogatással a magyar-lengyel egyezket nyugat-európai támogatást szeretett volna elérni Ferdinánd főhercegen át V. Károly császártól.

De a térség gondjai a fenyegető török veszéllyel együtt nem igazán bírtak döntő súllyal a nyugat-európai hatalmi harcban, így az itteni érdekek – a komplex lengyel–orosz–török–tatár–moldvai–magyar–cseh–osztrák–velencei stb. relációval együtt – helyi problémának számítottak. Ez a mai napig megszívlelendő tanulság. Hiába hivatkozik minden fél arra, hogy itt az egész kereszténység érdekeiről van szó, az egyes országok, uralkodók saját érdekeiket helyezték előtérbe. Ezt nem is nagyon lehet felróni nekik, mert ez az időszak az önálló nemzetek kialakulásának kezdete és az egyéni sajátosságok meghatározó szerepe ekkor kezd lassan érvényre jutni.

A mellékelt képek (1-3.) az MTA Könyvtárban őrzött másolat címlapja, első és utolsó oldala. A 4-5. kép a Varsóban őrzött XVI. századi kézirat első és utolsó lapja.

1. kép

A MAGY. TUD. AKADÉMIA
TÖRTÉNELMI
BIZOTTSÁGA

1.

*Spectabilis et Magnificus dominus domi-
nus Cristophorus de Sztydlowiecki in Sexmy-
elow et magna Oppathow Palatinus et Ca-
pitaneus generalis Cracouiensis ac Regni Po-
lonie summus Cancellarius, designatus fuit
et missus Orator a Serenissimo domino
domino Sigismundo Rege Polonie Magna-
Tuce Lituaniæ Russiæ Prussicæ etc domi-
no et herede, ad Conuentum Serenissimorum
Principum dominorum, domini Ludouicij
Hungariæ et Bohemiæ etc Regis, ac domini
Ferdinandi archiducis Austriæ, cuius legatio-
nis acta sequuntur.*

*Sigismundus dei gracia Rex Polonie Magnus
dux Lituaniæ Russiæ Prussicæ et dominus et
heres, Manifestum facimus tenore presencium et
recognoscimus, quod quemadmodum maiores et præde-
cessores nostri, cum omnibus christianis imperatoribus
Regibus et Principibus bonam amicitiam vicina-
tem et mutuam coniunctionem, summa cum beni-
uolencia obseruare consueuerunt, et in propulsan-
tis a christianorum finibus, Orthodoxæ fidei hosti-
bus*

730.

AB) Az uszói tiszta levélre egyformán irással:

"Ingenium arte exercitio moribus fulcrum
hominum singulare decus."

Ermi:

"O fortuna, fortuna, ingenium feruens sepius
et sepiissime impedire soles, rube extollis, non
ut stilius et consulcius sit, verum quia sic
tibi placet." —

Vége.

A moszkvai csász. fi. archívumban levő, s Len,
gyelovszág diplomáciai összekötéséről, követéséről
és tartalmáról egyformán a állambány 2 u. n. Met,
v. l. 22^{ik} kötetéből másoltam

Moszkvában 1874. é. máj. 12/24.

V. ö. Acta Tomiciana, 6^{ik} kötet, hol e leveleség
örökös van. —

Et Vocari et salutem et omnia bona ac vobis reverentibus factis sumus
 continuus incrementum Reverendissimo Principi patri noster
 charissime. Rogatum habuimus. Ut cum vestrum cum verbis nostris
 ut si negocia nostrorum legationum (qui dolent quod polonia et
 gravissima) tantisper eius absentiam ferre possint illi conventui
 quoniam nos una cum Reverendissimo Principe per dianda, fratres et foro.
 ro dno regarissimo. celebravimus. pecti nos gravatissimum si
 id negaret. temporis ratio. Mitteret suo nomine spectabilem et
 Magnificum & Christophorum de Schydlowicz. Capitulum generale
 (canonici ac episcoporum) legum suorum polonie cancellarium (quos pri-
 dentissimo consilio omnibus in rebus que in deliberatione cadunt
 videntur. Eximus itaque et habemus. vix ipse quod immortales
 p quibus illud pimus. proinde occupandis. et causas nobis optime
 notas ppare nos potuerit. alterius huius desiderii nos a ipse archi-
 duces. Reverendissimi regarissimo. consilio esse volumus. Insuper
 cum & Christophorus de Schydlowicz vobis conventui. tantisper
 nobis vix integerrime sapientissimas gravissimas. publico ac
 penatibus eius persona. ante et consilio profuerit. quatenus alius post
 utrum vobis prodesse nullo potuisset. quoniam solito communi maxime
 ad servicia vobis ipse reverentibus cupuerit. aliquandiu possit (proh
 vobis vobis vobis vobis vobis) retinimus. Eximus itaque ipse
 vobis ut vobis optime et regarissimo vobis hanc vobis. quod
 vobis nos vobis dominus Christophorus voluntate euenit boni consilio
 et redemit ea quae pro deest vobis tantisper regarissimo et de
 vobis cum contra vobis. huius in ipse legationis. optime vobis com-
 plecti ut quare laborum et regarissimo vobis quibus vobis vobis
 ipse ipse vobis ac nobis vobis ipse gravissimas pro quo nos
 vobis delectamus vobis ipse quibus vobis optime solissima
 et illi nos vobis communi damus dicit possit fieri septa vobis
 ipse ipse vobis vobis. Anno dno M. d. xxij
 Ludovico Rex
 ma ipse

spectabilis et Magnificus Dominus Dominus Christophorus
 de schindowneg in Schemelow et magna Oppathow. Pa.
 Latmus et Capitaneus generalis Racomen ac Regni Pol:
 nie summus Ancellarius. designatus fuit et missus Orator
 a Serenissimo domino domino Sigismundo Rege Polonie Ma:
 gno Duce Lituanie Russie Prusie etc domino et herede,
 ad Cimentum Serenissimo Principum domoz, domini
 Ludovig Hungarie et Bohemie etc Regis, ac domini Ferdinan:
 archiducis Austriae, eius legationis acta sequuntur,

Sigismundus de gratia Rex Polonie Magnus Dux Lituanie
 Rusie Prusie etc Dominus et Heres, Manifestum facimus tenor
 precum et recognoscimus. Quomodo maiores et prede:
 cessoribus nostris cum omnibus christianis imperatoribus, Regibus et Prin:
 cipibus bonam amicitiam vicinitatem et mutuam conjunctionem,
 summa cum benignolentia observare consueverunt, et in perpetuum
 christianorum finibus. Ergo deus fidei hostibus, iam a multis an:
 nis aliqua interruptione nullam operam commiserunt, imo si sua
 et fecunditate strenue et ultro impendunt, hic et nos Morum re:
 stituisse in heredes, eorum omnes, et profectum in regnum illi publico angus:
 tibus, et defensionem, quantum verbis omnino emitti potimus, prosequo:
 dimper nos exhibimus. Quo factum est, et imperatoribus annis.
 cum preclarissimo memorie Imperatoris Maximiliano, fratri et consan:
 guineo nostro regis, et desideratissimo in Austria commimus,
 quo tandem orbis christianus variis bellis implicatus eo tempore pau:
 retur, hincque postea certa aliqua ratio, qua infidelium non debent
 et reprimere. Unde quasdam necessitudines in scriptis et fidei
 cum nos Serenissimo domini Imperatoris, multo maius et compe:
 sumus, quas cum ob multas et republice christianae necessitates causas
 monerit, et per Alonsi Maupay Cancellarium Serenissimum ac